

Фінансові аспекти впливу сталого туризму на економічний розвиток суспільства

Москальов А.А.

старший викладач кафедри фінансів,
банківської справи та підприємництва
Чернівецького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

У статті досліджено фінансові аспекти впливу сталого туризму на економічний стан суспільства. Визначено ряд чинників, які можуть бути відправною точкою для впровадження цілісного підходу до проектів сталого розвитку туризму. Розглянуті концептуальні засади стратегії розвитку туризму на період до 2026 року та її вплив на сталий економічний розвиток туристичної галузі та національної економіки в цілому.

Ключові слова: туристична галузь, сталий туризм, соціально-економічні чинники, економічна нестабільність, стратегія сталого розвитку туризму.

Moskalyov A.A. FINANCOVYE ASPEKTY VLIYANIYA USTOYCHIVOGO TURIZMA NA EKONOMICHESKOE RAZVITIYE OBSHCHЕСТVA

В статье исследованы финансовые аспекты влияния устойчивого туризма на экономическое состояние общества. Определен ряд факторов, которые могут быть отправной точкой для внедрения целостного подхода к проектам устойчивого развития туризма. Рассмотрены концептуальные основы стратегии развития туризма на период до 2026 года и ее влияние на устойчивое экономическое развитие туристической отрасли и национальной экономики в целом.

Ключевые слова: туристическая отрасль, устойчивый туризм, социально-экономические факторы, экономическая нестабильность, стратегия устойчивого развития туризма.

Moskalyov A.A. FINANCIAL ASPECTS OF THE SUSTAINABLE TOURISM IMPACT ON THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF SOCIETY

The article deals with the financial aspects of the impact of sustainable tourism on the economic situation of society. A number of factors have been identified which may be a starting point for implementing a holistic approach to sustainable tourism development projects. The conceptual framework of the tourism development strategy for the period up to 2026 and its influence on the sustainable economic development of the tourism industry and the national economy as a whole are considered.

Keywords: tourism industry, sustainable tourism, socio-economic factors, economic instability, sustainable tourism development.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Світова практика показує, що сьогодні туризм повинен стати авангардом у забезпеченні надходжень фінансових ресурсів до регіонів, сполучною ланкою між інтересами різних сфер бізнесу та культурними потребами суспільства. Впровадження ефективних комплексних програм розвитку туристичної сфери дозволить ефективно впроваджувати інструменти впливу на підняття культурно-духовного потенціалу, благополуччя країни та окремого її громадянина.

Туризм розглядається як джерело доходів державного і місцевих бюджетів, засіб підвищення зайнятості та якості життя населення, спосіб підтримки здоров'я громадян, основа для розвитку соціокультурного середовища, формування моральної платформи розвитку громадянського суспільства.

Враховуючі світові тенденції та сучасний стан туристичної галузі в контексті поточних і перспективних завдань державного управління в сфері економіки, культури, соціального забезпечення громадян, сприяння зайнятості та збереження природних і культурно-історичних ресурсів нашої країни туристична діяльність стає об'єктом діяльності органів державного управління та учасників туристичного бізнесу всіх рівнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дослідження сталого розвитку туристичної діяльності в Україні та її впливу на економічний стан суспільства набувають актуальності при динамічних темпах розвитку цієї галузі у світових масштабах.

Дослідженням проблем сталого розвитку туризму присвячені роботи таких вчених та практиків, як: А. Грищук, С. Дем'яненко,

В. Кифяк, А. Мазаракі, Н. Подольчак, Т. Ткаченко, В. Цибух та інших. Сучасний стан розвитку туризму в Україні більшість фахівців визначає як нестабільний та несталий, а тому проблеми сталого розвитку туризму набувають усе більшої актуальності і стають об'єктом уваги все ширшого кола дослідників.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження впливу сталого туризму на фінансово-економічний стан суспільства, визначення тенденцій розвитку сучасної туристичної галузі України та її вплив на формування національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки туристична галузь в Україні є відносно молодою, тому наша держава з кожним роком все активніше намагається стати повноцінним учасником міжнародної туристичної спільноти. Останнім часом практика показує, що неконтрольоване зростання туризму в деяких державах та на окремих територіях приводить до виникнення проблем в соціально-економічній сфері, і навпаки, правильна організація туристичної діяльності сприяє охороні природної, культурно-історичної спадщини, розбудові інфраструктури.

Міжнародна термінологія трактує «сталий розвиток туризму» як «туристичну діяльність, за якої управління всіма ресурсами проходить таким чином, що економічні, соціальні, естетичні потреби задовольняються та зберігається культурна складова, екологічні процеси, біологічне різноманіття та системи підтримки життя» [1].

На теперішній час концепція сталого розвитку характеризується як нова соціально-економічна парадигма і для України. Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 схвалена «Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020».

Концепція сталого туризму з'явилась у відповідь на дві проблеми: з однієї сторони, потреби розвивати прибуткову для нашої держави галузь, а з іншої, враховувати обмеження використання наявних природних ресурсів та забезпечувати їх збереження [2].

Міжнародна фінансова організація Світовий банк (The World Bank Group) визначила ряд чинників, які можуть бути відправною точкою для інтеграції цілісного підходу до проєктів сталого розвитку туризму [3].

Важливими напрямками впливу сталого розвитку туризму на фінансово-економічну діяльність можна вважати:

– стимулювання зростання валового внутрішнього продукту (ВВП). Об'єм світових

туристичних послуг у 2016 році становив 7,6 трлн. дол., подорожі і сектор туризму склали понад 10% світового ВВП та становили 7% всієї міжнародної торгівлі та 30% світового експорту послуг;

– ріст міжнародної торгівлі. За останні чотири роки міжнародний експорт туристичних послуг за темпами росту випереджає зростання світової торгівлі. Експортні надходження від туризму становили у 2016 році 1,4 трлн дол. та є третім за величиною світовим експортом, після хімічних речовин і палива, та займає місце попереду автомобільної продукції та продуктів харчування;

– зростання інвестиційної привабливості. Туризм зараз є другою швидкозростаючою галуззю зважаючи на рівень прямих іноземних інвестицій та поступається лише комунікаційним послугам. У 2016 році близько 806,5 млрд. дол. (4,4% від сукупних інвестицій) було інвестовано в подорожі та туризм, у порівнянні з 680 млрд. дол. у нафтогазову промисловість;

– прискорення розвитку інфраструктури. Розвиток сектору туризму часто призводить до поліпшення базової інфраструктури: аеропорти, дороги, водопостачання, енергетика, медичні послуги, мережі зв'язку, якими користуються туристи та місцеві жителі;

– підтримка економіки з низькими доходами. Туризм особливо важливий для менш розвинених та низькими доходами економік. У 2015 році 48 країн з низькими та середніми доходами прийняли 29 мільйонів міжнародних туристів (майже втричі збільшення за десять років) та заробили 21 млрд. дол. від міжнародного туризму. Туризм – перший чи другий за джерелом експортних надходжень у 20 з 48 найменш розвинених країн;

– ефективне створення робочих місць. Туризм є другим за величиною генератором робочих місць, надаючи 292 мільйони робочих місць або одне з десяти робочих місць в 2016 році;

– сприяння інтеграційному зростанню. Туризм є трудомістким і має потенціал для досягнення вигоди великої кількості людей завдяки широкому ланцюжку учасників брати участь у створенні туристичного продукту. Туристична галузь має дуже високий мультиплікаційний ефект по відношенню до інших галузей: кожен долар, що витрачається в туристичному секторі генерує 3,2 долара, що вище ніж в середньому по промисловості (2,7 долара);

– зміцнення місцевих громад. Туризм підтримує диверсифікацію економіки та створює

робочі місця для молоді та етнічних меншин, сприяє зменшенню бідності, збереженню спадщини та культури;

– активізація урбанізованих районів. Підвищення конкурентоспроможності міст має сприяти зменшенню рівня бідності населення. До 2050 року міське населення збільшиться до 66% та становитиме біля шести мільярдів людей, з ростом концентрації в Азії та Африці. Оскільки міське населення зростає глобально, багато міст переслідують відродження міст на основі туризму з огляду на його потенціал для створення робочих місць, вдосконалення інфраструктури та залучення інвестицій;

– покращення доступності отримання доходів через новітні технології. Туризм є лідером в масштабуванні економіки через технології, які перетворюють дослідження, придбання та надання туристичних послуг на більш нові способи заробляти гроші через цифрові платформи. Це дозволяє людям ефективно використовувати наявні ресурси, оскільки інтернет-технології вирівнюють можливості підприємців для досягнення широкого кола споживачів;

– створення умов для проведення гендерної політики. Згідно з аналізом Міжнародної організації праці в галузі туризму в 2013 році жінки становили від 60 до 70% всіх працівників туристичної галузі. В результаті порівняльних переваг туризму для жінок в стратегії гендерного розвитку починають включати туризм як найважливіший сектор економічного і соціального розвитку жінок;

– підтримка народного ремісництва. Майстри отримують вигоду від продажу товарів туристам, а з часом реалізують свою продукцію по всьому світу. Світовий ринок ремесел є значним і продовжує розширюватися: світовий експорт ремісничої продукції зріс з 17,5 млрд. дол. у 2002 році до 32 мільярдів доларів у 2008 році, збільшившись на 87%. ЮНЕСКО оцінює витрати туристів в середньому 5,5 дол. на день на ремесла під час відвідування Латвії, 35,29 дол. – Мексики та 62,9 дол. – Еквадору;

– сприяння збереженню довкілля. Природний туризм користується великим попитом, що не тільки збільшує значення незайманої природи і дикої природи, він акумулює кошти, що використовуються для її збереження. Маркетингове дослідження компанії "Brand USA" у 2015 році показало, що екотуризм та природа входять до п'ятірки мотиваційних факторів при виборі туристами остаточного відпочинку;

– підвищення обізнаності про зміну клімату. Туризм часто є новатором в області сталого споживання та виробництва, а також усвідомленням зміни клімату. Існує багато прикладів туристичних курортів, що представляють собою автономні системи використання відновлювальної енергії, циклічного використання води, тощо. Це викликає стійкий ефект мультиплікатора як на місцеву громаду так і на суспільство в цілому;

– підвищення «блакитної» економіки. «Блакитна економіка» тепер розуміється як використання моря та його ресурсів для сталого економічного розвитку. Туризм стає ключовою галуззю «блакитної економіки», що допомагає збільшити цінність морського середовища. Частка туризму становить приблизно 26% океанської економічної діяльності та передбачає зростання світового приморського та морського туризму. У багатьох країнах за рахунок туризму фінансується захист берегових ліній, коралових рифів, морського біорізноманіття, пляжів та води;

– захист культурної спадщини. Культурний туризм відіграє важливу роль у сфері управління культурною спадщиною. Отримані кошти від туристичної діяльності направляються на фінансування захисту важливих історико-культурних об'єктів;

– підтримка нематеріальної культури. Нематеріальна культурна спадщина, народна музика та усні народні традиції також можуть бути відновлені та захищені туризмом;

– розповсюдження філантропії. Туризм може бути ефективним способом залучення туристів до благодійності;

– розвиток міжкультурного розуміння. Зустріч різноманітних народів та вивчення інших культур відіграє вирішальну роль у зменшенні стереотипів та сприяє миру, безпеці та міжкультурному взаєморозумінню. Дослідження Інституту економіки та миру показали, що країни з більш відкритим і стабільним сектором туризму, як правило, є більш мирними;

– допомога в постконфліктному відновленні. Туризм є інструментом для постконфліктного відновлення у багатьох напрямках. Після багаторічних військових конфліктів у колишній Югославії, Хорватська національна рада з туризму розробила та реалізувала стратегію розвитку туристичної галузі, що призвело до великого економічного ефекту, нових можливостей та стабільності. Завдяки туризму стало можливим встановити транскордонні поїздки та обміни, які були важли-

вими для відновлення контактів з колишніми ворогами та встановлення миру в регіоні.

З метою зміцнення миру в усьому світі за рішенням Генеральної Асамблеї ООН 2017 рік вважався Міжнародним роком сталого розвитку туризму. Дана акція визнає важливість міжнародного туризму, а також була спрямована на встановлення порозуміння між народами в усьому світі та пропаганду безцінної спадщини різних цивілізацій, розуміння цінностей, притаманних різним культурам. У майбутньому 20-річчі ці засади повинні забезпечити стабільне економічне зростання світової економіки, повну та продуктивну зайнятість населення, стале споживання та виробництво, бережливе використання природних ресурсів.

У 2016 році в Україні сукупний внесок подорожей і туризму склав 128,5 млрд. грн. (5 млрд. дол. США), або 5,6% ВВП. Зростання надходжень даної галузі у 2016 році збільшилось на 4,5% у порівнянні з 2015 роком. При цьому, прямий внесок подорожей і туризму у 2016 році становив 34,8 млрд. грн. (1,4 млрд. дол. США), або 1,5% ВВП, що на 2,96% більш, ніж у 2015 році. Аналітика Всесвітньої ради з подорожей і туризму засвідчила, що обсяг послуг українського туризму починаючи з 2014 року постійно збільшується, хоча і незначними темпами [4].

Крім того, для подальшого розвитку туристичної галузі в державі Кабінет Міністрів України визнав туризм пріоритетною сферою розвитку національної економіки та схвалив розпорядженням від 16.03.2017 року № 168-р. «Стратегію розвитку туризму та курортів на період до 2026 року».

Впровадження засад даного нормативного акта передбачає діяльність за деякими напрямками, що повинні сприяти підвищенню соціально-економічному розвитку регіонів, а саме:

- імплементація законодавства ЄС у сфері туризму;
- забезпечення повномасштабного розвитку територій, зокрема формування сприятливого клімату для акумулювання інвестицій у розбудову туристичної галузі;
- підвищення кваліфікаційного рівня підготовки фахівців туристичного профілю;
- проведення промоційних заходів щодо формування привабливого іміджу України, як країни сприятливої для туризму та ін.

Успішна реалізація таких засад повинна покращити деякі фінансові показники національної економіки:

- збільшення витрат туристів під час подорожей в Україні до 80 млрд. гривень у 2026 році;

- збільшення обсягу капітальних інвестицій у сферу туризму та курортів до 6,6 млрд. гривень у 2026 році;

- забезпечення функціонування Єдиної туристичної інформаційної системи, що містить інформацію про всі туристичні та рекреаційні ресурси країни, придатні для використання в туризмі, у тому числі об'єкти культурної спадщини та природно-заповідного фонду;

- впровадження рекомендованої Всесвітньою туристичною організацією ООН (ЮНВТО) системи сателітного рахунка;

- розширення лібералізації візового режиму з країнами світу, що є цільовими туристичними ринками для України [5].

Для успішного впровадження цих засад в Україні є усі передумови, а саме:

- наявність туристичної інфраструктури для задоволення потреб різних категорій;

- сформовані серед громадян звички користування туристичними послугами, що є основою постійного попиту на туристичні продукти;

- достатня кількість потенційних працівників в регіонах для створення нових робочих місць у туристичній галузі, зокрема, за рахунок перепідготовки безробітних громадян;

- спрямованість на впровадження новацій в національну економіку, зокрема, в туристичну сферу.

Кошти на фінансування даних засад будуть виділятися з державного, місцевих бюджетів та інших цільових фондів, а об'єм кошторису на реалізацію формуватиметься, враховуючи поставлені завдання та можливості регіонів.

Висновки з цього дослідження. Спільні дії державних органів та правильне управління діяльністю суб'єктів туристичного ринку здатні забезпечити високий рівень розвитку туризму. Впровадження новацій і нових напрямків діяльності в сфері туризму стане поштовхом до розвитку регіонів і держави в цілому, покращить якість життя суспільства та підвищить імідж країни.

Сталому розвитку туризму сприятиме широке пропагування туристичних послуг України на міжнародних туристичних виставках та через Інтернет-ресурси; розвиток туристичної інфраструктури; розширення асортименту туристичних послуг, максимально адаптованих до вимог споживачів; впровадження інноваційних технологій і міжнародних стандартів якості національних туристичних продуктів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Збереження і сталий розвиток Карпат : навч. посіб. URL: http://dobrobut-hromad.org/wp-content/uploads/2016/01/Posibnyk_zi_stalogo_turyzmu.pdf.
2. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.htm>.
3. Reasons Sustainable Tourism Counts for Development. URL: www.openknowledge.worldbank.org/handle/10986/28388.
4. Travel & tourism economic impact 2017. Ukraine. URL: <http://www.wttc.org/research/economic-research/economic-impact-analysis/country-reports>.
5. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80>

REFERENCES:

1. Protection and sustainable development of the Carpathians. Available at: http://dobrobut-hromad.org/wp-content/uploads/2016/01/Posibnyk_zi_stalogo_turyzmu.pdf. (in Ukr.)
2. On Strategy of steady development “Ukraine is a 2020” : Decree of President of Ukraine № 5/2015 from 12.01.2015. Available at: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>. (in Ukr.)
3. Reasons Sustainable Tourism Counts for Development. Available at: www.openknowledge.worldbank.org/handle/10986/28388.
4. Travel & tourism economic impact 2017. Ukraine. Available at: www.wttc.org/research/economic-research/economic-impact-analysis/country-reports.
5. On approval of the Tourism Development and Resorts Development Strategy for the period up to 2026: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine March 16, 2017, 168-p. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80> (in Ukr.)